

תַּמְנוּ חֶפֶשׁ מְחַפֵּשׁ / תהילים פרק ס"ד

שאל יונתן וינגורט

פחד האויב מביא לכך שהוא מסוכן. שאל המלך ניסה מתוך פחד להרוג את דוד בכל מיני דרכים, עוד לפני שאיבתו צפה ועלתה על פני השטח. סופו של שאל היה בכך שהוא פחד מהפלטתים ונענש במידה כנגד מידה שהוא פעל בה נגד דוד. כאשר רואים זאת מבינים איך ה' פועל ועושה את הכל, והצדיק החוסה בה' יכול לשמוח ולהתהלל.

המזמור פותח בבקשה: שִׁמְע אֱלֹהִים קוֹלִי בְּשִׁיחִי,

מִפְּחַד אוֹיֵב תִּצַּר חַיִּי. על איזה פחד אויב

מדובר? נראה, כי אין זה פחד מפני האויב, אלא פחד של האויב, שעלול להביא לאבדן חייו של דוד, ועל כן הוא מבקש מה' שישמור את חייו. מיהו האויב המפחד? ומדוע הוא עלול להרוג מתוך פחדו? כמה פעמים כתוב על שאל שפחד, ומתוך פחדו הוא חשב כיצד הוא יוכל להרוג את דוד.

החלק הראשון של המזמור (ג'ו. 32 מילים) מתאר את ניסיונותיו של שאל להרוג את דוד במסתרים.

לאחר שדוד הרג את גלית נאמר (שמו"א יח, י"ב): וַיְהִי מִמְּחֻרַת וַתִּצְלַח רוּחַ אֱלֹהִים רָעָה אֶל שָׁאוּל וַיִּתְנַבֵּא בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְדָוִד מִנְגֵן בְּיָדוֹ כִּיּוֹם בָּיִת וְהַחֲנִית בְּיַד שָׁאוּל. וַיִּטֵּל שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית, וַיֹּאמֶר: אָפָה בְּדָוִד וּבְקִיר, וַיִּסַּב דָּוִד מִפְּנֵי פְעָמִים. וַיֵּרָא שָׁאוּל מִלְּפָנָיו דָּוִד כִּי הָיָה ה' עִמּוֹ וּמְעַם שָׁאוּל סָר. יֵרֵאת שָׁאוּל הוֹבִילָה לָמָּה שֶׁכְּתוּב בַּמִּזְמוֹר שֶׁלָנוּ: לִירֵאת בְּמִסְתָּרִים תָּם, פֶּתְאִם יֵרְהוּ וְלֹא יֵרְאוּ.

פחדו של שאל לא הסתיים, והוא החליט לטמון מוקש לדוד (שמו"א יח, ט"ז-כט): וַיֵּרָא שָׁאוּל אֲשֶׁר הוּא מְשַׁכֵּיל מְאֹד, וַיִּגְדַּר מִפְּנֵיו ... וְשָׁאוּל אָמַר: אֵל תְּהִי יָדִי בּוֹ, וְתִהְיֶה בּוֹ יָד פְּלִשְׁתִּים ... וַתֵּאָהֵב מִיכָל בֵּת שָׁאוּל אֶת דָּוִד, וַיִּגְדַּר לְשָׁאוּל וַיִּשֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינָיו. וַיֹּאמֶר שָׁאוּל: אֲתַנְנֶה לוֹ וְתִהְיֶה לוֹ לְמוֹקֵשׁ, וְתִהְיֶה בּוֹ יָד פְּלִשְׁתִּים ... וַיֹּאמֶר שָׁאוּל: כֹּה תֵאָמְרוּ לְדָוִד, אִינִי חֶפֶז לְמַלְכָּה כְּמִהָרָה כִּי בְמֵאָה עֲרֵלוֹת פְּלִשְׁתִּים לְהַנָּקֵם בְּאֵיבֵי הַמְּלָכָה, וְשָׁאוּל חָשַׁב לְהַפִּיל אֶת דָּוִד בְּיַד פְּלִשְׁתִּים ... וַיֹּאסֶף שָׁאוּל לֵרְאֵם מִפְּנֵי דָוִד עוֹד, וַיְהִי שָׁאוּל אֵיב אֶת דָּוִד כָּל הַיָּמִים. אם כן, האויב

(א) לְמַנְצַח מְזִמּוֹר לְדָוִד.

(ב) שִׁמְע אֱלֹהִים קוֹלִי בְּשִׁיחִי, מִפְּחַד אוֹיֵב תִּצַּר חַיִּי.

(ג) תִּסְתַּיְרֵנִי מִסּוּד מְרָעִים, מְרָגֶשֶׁת פְּעִלֵי אֵוֶן.

(ד) אֲשֶׁר שָׁנְנוּ בְּחֶרֶב לְשׁוֹנֵם, דָּרְכוּ חֶצֶם דָּבַר מֵר.

(ה) לִירֵאת בְּמִסְתָּרִים תָּם, פֶּתְאִם יֵרְהוּ וְלֹא יֵרְאוּ.

(ו) יַחֲזִקוּ לְמוֹ דָּבַר רָע, וַיִּסְפְּרוּ לְטָמוֹן מוֹקְשִׁים, אָמְרוּ: מִי יֵרְאֶה לְמוֹ.

(ז) יַחֲפְּשׂוּ עוֹלָת,

תַּמְנוּ חֶפֶשׁ מְחַפֵּשׁ,

וְקָרַב אִישׁ וְלֵב עִמָּק.

(ח) וַיִּרְם אֱלֹהִים חֵץ פֶּתְאוֹם, הָיוּ מִכּוֹתֵם.

הוא זה שמפחד, ומנסה לטמון מוקש לדוד, ועל כך מבקש דוד במזמור שלנו: **מִפְּחַד אֹיִב תִּצַּר חַיִּי ... יִחְזְקוּ לְמוֹ דְּבַר רַע, יִסְפְּרוּ לְטִמּוֹן מוֹקְשִׁים.**

ייתכן, שגם סופו של הכתוב: **אָמְרוּ: מִי יִרְאֶה לָמוֹ,** איננו מתייחס לכך שהאויב מצפה לכך שלא יראו את המוקשים שהוא טומן, אלא שהאויב איננו רוצה עוד לראות את דוד. שאול ראה את הצלחתו של דוד, וזה מה שגרם לפחדו (שמו"א יח, טו): **וַיֵּרָא שְׂאוּל אֲשֶׁר הוּא מִשְׁפִּיל מְאֹד, וַיִּגַּר מִפְּנֵיו.** וכאשר הוא ניסה לפגוע בו ולא הצליח כתוב (שמו"א יח, כח): **וַיֵּרָא שְׂאוּל, וַיֵּרַע כִּי ה' עִם דָּוִד, וּמִיכַל בַּת שְׂאוּל אֶהְבֶּתְהוּ.**

דוד מבקש במזמור שלנו: **תִּסְתִּירֵנִי מִסּוּד מְרַעִים, מִרְגֶּשֶׁת פְּעָלֵי אֲוֶן.** וייתכן, כי הוא רומז לשאול פועל האון, כפי שאמר לו שמואל לאחר מלחמת עמלק (שמו"א טו, כג): **כִּי חֲטָאתָ קָסָם מְרִי, וְאֲוֶן וּתְרָפִים הִפְצַר.** סוד המרעים כתוב בפירוש (שמו"א יט, א): **וַיִּדְבַּר שְׂאוּל אֶל יוֹנָתָן בְּנוֹ וְאָל כָּל עֲבָדָיו לְהַמִּית אֶת דָּוִד, אֲמַנְם: וַיְהוֹנָתָן בֶּן שְׂאוּל חָפֵץ בְּדָוִד מְאֹד. וַיִּגַּד יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵאמֹר: מִבְּקֶשׁ שְׂאוּל אָבִי לְהַמִּיתְךָ, וְעַתָּה הִשְׁמַר נָא בְּבֶקֶר וַיִּשְׁבַּת בַּסֶּתֶר וּנְחַבְּאֵת.**

הנסיגות של שאול להמית את דוד בסתר, מבלי להציף את האיבה ביניהם, הסתיימו בחיפוש אותו ערך שאול בביתה של מיכל בתו (שמו"א יט, י"ט): **וַיִּבְקֶשׁ שְׂאוּל לְהַכּוֹת בַּחֲנִית בְּדָוִד וּבְקִיר, וַיִּפְטַר מִפְּנֵי שְׂאוּל, וַיִּהְיֶה אֵת הַחֲנִית בְּקִיר, וְדָוִד נָס וַיִּמְלֹט בְּלִילָה הַזֹּאת. וַיִּשְׁלַח שְׂאוּל מַלְאָכִים אֶל בֵּית דָּוִד לְשַׁמְרוֹ וּלְהַמִּיתוֹ בְּבֶקֶר, וַתִּגַּד לְדָוִד מִיכַל אֲשֶׁתּוֹ לֵאמֹר: אִם אֵינְךָ מִמְּלֹט אֵת נִפְשְׁךָ הַלִּילָה, מְחַר אֶתְּךָ מוֹמֶת. וַתִּרְדַּם מִיכַל אֵת דָּוִד בְּעַד הַחֲלוֹן, וַיִּלְךָ וַיִּבְרַח וַיִּמְלֹט. וַתִּקַּח מִיכַל אֵת הַתְּרָפִים וַתִּשֶׂם אֶל הַמָּטָה, וְאֵת כְּבִיר הָעֵזִים שָׂמָה מְרֹאשְׁתָּיו, וַתִּכַּסּ בְּבָגָד. וַיִּשְׁלַח שְׂאוּל מַלְאָכִים לְקַחַת אֵת דָּוִד, וַתֹּאמֶר: חַלָּה הוּא. וַיִּשְׁלַח שְׂאוּל אֵת הַמַּלְאָכִים לְרֹאוֹת אֵת דָּוִד לֵאמֹר: הֲעֵלּוּ אֹתוֹ בַּמָּטָה אֵלַי לְהַמִּיתוֹ. וַיָּבֵאוּ הַמַּלְאָכִים, וְהִנֵּה הַתְּרָפִים אֶל הַמָּטָה, וּכְבִיר הָעֵזִים מְרֹאשְׁתָּיו. וַנִּרְאֶה, שׁוֹז כּוֹוֹנֵת הַמִּילִים: יַחְפְּשׂוּ עוֹלָת בַּפְּסוּק הַאֲמִצְעִי, הַעוֹלוֹת זֶהוּ כְּבִיר הָעֵזִים שֶׁהִיָּה בַּמָּטָה, וְהוּא גַם רֹמֵז לַעוֹלוֹת שֶׁעוֹשֶׂה שְׂאוּל בַּחֲפִיזוֹ.**

נראה, כי הכינוי עולת מזכיר את העולה בשלה איבר שאול את המלוכה (שמו"א יג, ט"ב): **וַיֹּאמֶר שְׂאוּל: הֲגִשּׁוּ אֵלַי הָעֵלָה וְהַשְׁלָמִים, וַיַּעַל הָעֵלָה. וַיְהִי כְּכַלְתּוֹ לְהַעֲלוֹת הָעֵלָה, וְהִנֵּה שְׂמוּאֵל בָּא, וַיֵּצֵא שְׂאוּל לְקִרְאָתוֹ לְבָרְכוֹ. וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל: מָה עָשִׂיתָ, וַיֹּאמֶר שְׂאוּל: כִּי רָאִיתִי כִּי נִפְץ הָעָם מֵעָלֶי וְאֵתְּךָ לֹא בָאתָ לְמוֹעֵד הַיָּמִים, וּפְלִשְׁתִּים נֹאֲסָפִים מִכְּמֶשׁ. וְאָמַר: עַתָּה יִרְדּוּ פְּלִשְׁתִּים אֵלַי הַגִּלְגָּל, וּפְנֵי ה' לֹא חֲלִיתִי, וְאֵתְּךָ נֹאֲעַלְהָ הָעֵלָה. וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל שְׂאוּל: נִסְכַּלְתָּ, לֹא שָׁמַרְתָּ אֵת מִצְוַת ה' אֲלֵהֶיךָ אֲשֶׁר צִוְּךָ, כִּי עַתָּה הִכִּין ה' אֵת מַמְלַכְתְּךָ אֶל יִשְׂרָאֵל עַד עוֹלָם. וְעַתָּה, מִמְּלַכְתְּךָ לֹא תִקּוּם, בְּקֶשׁ ה' לֹא אִישׁ כִּלְכָּבוֹ, וַיִּצְוֶהוּ ה' לְנַגִּיד עַל עַמּוֹ, כִּי לֹא שָׁמַרְתָּ אֵת אֲשֶׁר צִוְּךָ ה'.**

במי התקימה נבואת שמואל בקש ה' לו איש פלכבו? ברוד המלך, עליו נאמר בפסוק המרכזי: **וְקָרַב אִישׁ וְלָב עִמָּךְ.**

(ט) וַיִּכְשִׁילוּהוּ עָלֵינוּ לְשׁוֹנֵם, יִתְנַדְּרוּ כָּל רֵאָה בָּם.

(י) וַיִּירָאוּ כָּל אָדָם, וַיִּגִּידוּ: פֶּעַל אֱלֹהִים, וּמַעֲשֵׂהוּ הַשְּׁבִילוֹ.

(יא) יִשְׁמַח צְדִיק בְּה' וְחִסָּה בּוֹ, וַיִּתְהַלְלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לָב.

המילים: **תַּמְנֵנוּ חֶפֶשׁ מְחַפֵּשׁ**, מתארות קודם כל את סיום החיפושים של שאול, אך גם את תחילת הסוף של שאול, כאשר הוא התחפש בגלל הפחד שלו (שמו"א כח, ה"ח): **וַיֵּרָא שְׂאוּל אֶת מַחְנֵה פְּלִשְׁתִּים, וַיֵּרָא וַיַּחְרֹד לְבוֹ מְאֹד. וַיִּשְׂאֵל שְׂאוּל בְּה' וְלֹא עָנָהוּ ה'**... **וַיִּתְחַפֵּשׂ שְׂאוּל וַיִּלְבַּשׁ בְּגָדִים אַחֲרָיִם, וַיִּלָּךְ הוּא וּשְׁנֵי אֲנָשָׁים עִמּוֹ, וַיָּבֹאוּ אֶל הָאִשָּׁה לְיִלְהָ, וַיֹּאמְרוּ [קְסָמַי] (קסומי) נָא לִי בְּאוֹב, וְהַעֲלֵי לִי אֶת אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ.**

מעתה, מתאר החלק השני של המזמור שלנו (ח"י.א. 30 מילים) את סופו של שאול, מידה כנגד מידה. צירוף ארבע המילים: **וַקָּרַב אִישׁ וְלֵב עָמַק** מהפסוק האמצעי, לחלקו השני של המזמור, ושתי המילים: **יַחַפְּשׁוּ עוֹלֹת** מהפסוק האמצעי, לחלקו הראשון של המזמור, מאזנת את שני החלקים, וכשניהם יש ארבעה פסוקים ו-34 מילים.

שאול מפחד במלחמה האחרונה מן החיצים: **וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְסוּ אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים ... וַתִּכְבַּד הַמִּלְחָמָה אֶל שְׂאוּל, וַיִּמְצָאֵהוּ הַמּוֹרִים אֲנָשִׁים בְּקִשָּׁת, וַיַּחֲל מְאֹד מִהַמּוֹרִים ... וַיִּקַּח שְׂאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיַּפֵּל עָלֶיהָ. וזוהי מה שמתאר דוד במזמור שלנו: **וַיֵּרָם אֱלֹהִים חַץ פְּתָאוֹם, הָיוּ מְכוּתִם. המכה לא היתה מכת חרב, אך בשל החיצים ששוגרו לעברו, הפיל שאול את עצמו על החרב.****

מי סיפר לדוד על מיתת שאול? הנער המגיד סיפר לו (שמו"ב א, ו"טז): **נִקְרָא נִקְרִיתִי בְּהַר הַגִּלְבָּעַ, וְהִנֵּה שְׂאוּל נֹשֵׁעַן עַל חֲנִיתוֹ, וְהִנֵּה הֶרֶב וּבַעֲלֵי הַפָּרָשִׁים הִדְבְּקָהוּ. וַיִּפֹּן אַחֲרָיו וַיֵּרָאֵנִי וַיִּקְרָא אֵלַי וַאֲמַר הִנְנִי. ... וַיֹּאמֶר אֵלַי: עֲמַד נָא עָלַי וּמִתְתַּנִּי, כִּי אֶחְזָנִי הַשֶּׁבֶץ, כִּי כָל עוֹד נִפְשֵׁי בִי. וְאַעֲמִד עָלָיו וְאַמְתֵּתָהוּ ... וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד: אֵיךְ לֹא יֵרָאֵת לְשַׁלַּח יָדָהּ לְשַׁחַת אֶת מְשִׁיחַ ה'. וַיִּקְרָא דָוִד לְאַחַד מִהַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר: גֵּשׁ פְּגַע בּוֹ, וַיִּכְהוּ וַיָּמָת. וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד: [דְּמָה] (רמיד) עַל רֹאשָׁהּ, כִּי פִיהָ עָנָה בְּהָ לְאֹמֶר: אֲנִכִּי מִתְתִּי אֶת מְשִׁיחַ ה'. וזוהי מה שכתוב במזמור שלנו: **וַיִּכְשִׁילוּהוּ עֲלִימוֹ לְשׁוֹנָם, יִתְנַדְּרוּ כָּל רֹאֵה בָם.****

מעתה, קיבל שאול את עונשו מידה כנגד מדה, וכל הרואה זאת ירא מה': **וַיֵּירָאוּ כָּל אָדָם, וַיִּגְדּוּ: פַּעַל אֱלֹהִים, וּמַעֲשָׂהוּ הַשְּׂכִילוֹ. עַכְשָׁיו יִכּוֹל הַצַּדִּיק לִשְׁמוּח בְּה' וּלְחַסוֹת בּוֹ: יִשְׂמַח צַדִּיק בְּה' וְחָסָה בּוֹ, וַיִּתְהַלְלוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לֵב.**

להאזנה לשיעור על פרק ס"ד:

peneyhamenora.com/tehilim/64

או חפשו באפליקציות הפודקאסטים

"שיעורים בספר תהילים".

